

פתח דבר

השבח לגומל חסדים טובים שגמלני טוב, וברוב חסדו זיכני להודות ולהלל בשערי הכרך התשיעי של כתב העת "מסורה ליוסף" העוסק במורשתו של מו"ר הגאון רבי יוסף קאפח זלה"ה. בכרך זה נקבצו ובאו "יודעי דעת ומביני מדע" – תלמידי חכמים ואנשי אקדמיה השוקדים במורשת מו"ר זצ"ל, והגישו לפנינו מפירות עמלם וחיידושיהם. וברוך יוצר המאורות ששלח לנו את המאור הגדול להורות לנו הדרך בה נלך.

על אף שהיה מו"ר מגדולי מורי ההוראה בדורנו, לא נח ולא שקט עד שבהתמדתו ושקידתו כי רבה, חשף לנו אוצרות רבים אשר את חלקם הרתה ארץ התימן ואת חלקם שימרה וטיפחה. אוצרות אלו היו ספונים וגנוזים עד שבא מורנו יוסף אשר דבק בהוראת סבו מהר"י אלקאפח הישיש ואביו הרה"ג דוד,¹ וניער מעליהם חול ואבק. מהם הלביש מחלצות השפה העברית, ומהם הנגיש לציבור לומדי התורה, ועל כולם העיר והאיר במילים ספורות מדודות ושקולות, כדרכו, שלא להכביד ושלא להלאות, אלא כמרמז המוסר ראשי פרקים לחכם, ואידך זיל גמור.²

בשנת הלימודים תשע"ו, נבחרו מו"ר הגר"י קאפח ורעייתו הרבנית על ידי מנהל החינוך הדתי כדמויות מופת אשר מן הראוי שתלמידי ישראל יזכו ללמוד מתורתם ומדרכם, ילכו לאורם וידבקו במידותיהם. כך נחשפו לפני המאורות הללו מפקחים ומנהלים, מורים וכמובן תלמידים שהבינו כי במקום הענווה שם התורה, ובמקום הצניעות שם הגדולה. בשנה זו יצאו לאור חוברות וספרונים אשר הגישו לפני המורים והתלמידים את קורות חייהם והליכותיהם, ומעט מפניני תורתם וחכמתם.

רבים לא הכירו את הדמויות המאירות הללו של מו"ר ורעייתו. באחד המפגשים הראשונים בהם החילונו בכתיבת אחת החוברות שיצאו לאור, שח לי לפי תומו אחד מן היוזמים, כי על מנת לערוך חוברת מרשימה ומכובדת, כדאי להוסיף דברי פולקלור כגון מאכלים המיוחדים ליהודי תימן, מלבושים וריקודים. טרם נבהלנו להשיב, שאלנוהו מה הוא יודע על מורנו ורבנו. לשאלתנו ענה ששמע כי מו"ר זצ"ל היה חבר בית הדין הגדול, תרגם את ספרי הרמב"ם ורס"ג, והוציא לאור עוד "כמה ספרים" כלשונו. לשמע תשובתו, ראינו צורך לחשוף בפניו שביבי אור מתורת מו"ר זצ"ל והליכותיו, וכך במשך שעות רבות שנפרסו על פני כמה פגישות הרצינו בפניו על פועלו של מו"ר ועל משנתו. דברינו התאמתו אצלו לאחר שהוסיף לעיין בספריו של מו"ר ובמאמריו. רק אז החל

1 ראה למשל הקדמתו לפירוש נביאים ראשונים יהושע שופטים לר' אברהם בן שלמה, קריית-אונן תשנ"ט.

2 ראה משנה חגיגה פ"ג ה"א, ובבלי שבת לא ע"א.

להבין מה רבה וגדולה דמותו של מו"ר זצ"ל, ואמר לנו בלשון זו: "חשבתי לתומי כי כותבים הרה"ג יוסף קאפח, כמו שכותבים היום על כל אברך, כמנהגם של... וכעת נוכח אני שאכן הוא היה גאון ממש! קשה להאמין שאדם בודד עמד בראש מפעל כזה של הוצאת למעלה משבעים ספרים, והכול בעשר אצבעותיו". כאן כבר החל לצטט מאחת מהקדמותיו של מו"ר בנוקטו את לשון דוד המלך: "כי יחיד ועני אני, כלשון נעים זמירות ישראל"³.

ברוך ה' הייתה זו שנה מוצלחת מאוד. זכינו אנו, אנשי מכון מש"ה, להיות בחלק מן הפעילויות בגנים ובבתי הספר, וראינו התלהבות גדולה מאוד בקרב כלל הציבור. לצד ימי עיון שעסקו בדמויות המופת, התקיימו גם הרצאות לתלמידים, חידונים, פעילויות מרתקות, סדנאות יצירה, הצגות, סרטונים ועוד ועוד ככל שנחה רוח היצירה על המורים ועל המנהלים. שמענו גם על פעילויות שהתקיימו בשבתות כאשר הורי התלמידים הגיעו לאחד מבתי הספר ולמדו עם התלמידים על דמותם של מו"ר ורעייתו הרבנית.

יהי רצון, ששנה זו תהיה בבחינת פתח שנפתח לעולמם של רבים, וזאת על מנת שימשיכו וידבקו בהוראתו שהנחיל לנו, להמשיך ללמוד תורה ודעת כי מהם תוצאות חיים. כך גם מייחלים אנו, כי בהוצאת כרכי "מסורה ליוסף" נמשיך להפיץ תורה ודעת בקרב כל מבקש, כי "לא בשמים היא". ועל ידי כך נזכה לקיים מאמר חז"ל "צדיקים במיתתם נקראים חיים"⁴ ו"דבריהם הם זיכרונם"⁵.

בהקדמתו למהדורתו המונומנטלית למשנה תורה להרמב"ם, עם פירושו האדיר שבין השאר כולל בתוכו ליקוט תמציתי מכלול מאות מפרשי הרמב"ם לאורך הדורות, כתב מו"ר כך:

ובראותי כי לא צעיר אנכי לימים, וגם אחרי דלק לבן כלשון הראב"ע, לכן החלטתי... לרכז ולהוציא את הקיים, וקיימתי בעצמי מאמר ר' טרפון [...] "לא עליך המלאכה לגמור" [...] אני מקוה שאחרים ישלימו את המלאכה, אף אם לא לפי דרכי אלא לפי דרכם,⁶ ולא מנעתי ואיני מונע כתבי היד המכורכים

3 הקדמה למשנה תורה, בשער, עמ' טו.

4 בבלי, ברכות יח עמ' א.

5 עיין רמב"ם הלכות אבל פ"ד ה"ד ע"פ אימרת רשב"ג בירושלמי שקלים פ"ב ה"ב.

6 לצערנו אנו נחשפים היום למפעלים שמטרתם ידועה רק לעומדים בראשם. ויש דברים שקשה להולמם, ובראותם ישתומם כל מבין. כגון אותם המפיעים ברבים את לימוד הרמב"ם אשר יבורכו על יוזמתם הגדולה, אך אליה וקוץ במעשיהם, שכותבים בריש גלי כי אין כוונתם לאמץ את דברי הרמב"ם שכן אין פוסקים הלכה למעשה כמותו. ואף גם זאת, מכריזים בראש כל חוצות על ימי לימוד רמב"ם לעילוי נשמת נפטרים, ואף לעילוי נשמת הרמב"ם עצמו, דברים שהם מנוגדים למשנתו של רבנו הרמב"ם, ואולי התקבל תפילתנו שמתוך שלא לשמה יבואו לשמה. וכבר מו"ר זצ"ל אמר פעם (בראיון לזכריה דורי, "שיחה על בעיות חברה ותרבות", "אפיקים" כו (תשכ"ט), עמ' 14,9), בהתייחסו אמנם לנושא אחר, אך הדברים מקבילים ודומים: "איני יודע אם הגיעה העת לבדוק אם תרמנו [=יהודי תימן] וכמה תרמנו, שהרי אין זה תלוי בכוננותנו

שברשותי מלמסור מהם צלומים כדי שישתמשו בהם בהגהת ספרי רבנו. ומני ומינייהו יתקלס עילאה, כלשון ר' אבהו בשוטה דף מ. ולואי שתשלם המטרה כי גדולה היא.⁷

כך כתב וכך עשה, וברוך אומר ועושה. בניגוד לצערנו ל"נהוג" בימינו, שיש רבים המחזיקים בכתבי יד, במסמכים או בשו"ת וכיו"ב, ושומרים עליהם בסודיות רבה שמא יתגלו לאחרים. ואם התגלו, מתפתלים ומתחמקים מלהודות בכך בכל מיני אמתלות שונות ומשונות, מפני שחוששים שמא משהו אחר יקדים אותם ויפרסמם וכך ייגרע מכבודם המדומה, ועוד כהנה וכהנה חששות השייכים למגרעות הנפש.⁸ ומורנו הגדול לא כן עמו. למרות שאיש לא היה בא אליו בטרוניה אם היה שומר על כתביו, ולו עד שיסיים להשלים את מפעלו, עם כל זה לא מנע טוב מבעליו. חזונו הגדול לראות דברי הרמב"ם מופצים ברבים לאחר סילוק משוגות הדפוס הרבות היה מטרתו הבלעדית. כל מלאכתו הייתה לשם שמים, ולכן כאמור, אין הדבר מעלה או מוריד אם המטרה תוגשם רק על ידו או גם על ידי אחרים, ולואי שתרכה תורה בישראל. לפיכך מסר בחפץ לב את כתבי היד העתיקים שהיו ברשותו לעורכי מהדורת "פרנקל" אף שלכאורה הם היו בעיצומה של תחרות במפעלו הגדול. כמו כן מסר לרב נתן בריזל כתבי יד על מנת להוציאם, וסייע בכך ללא תמורה,⁹ ויש עוד מעשים דומים מהם ידועים ומהם נסתרים. ולא כתבתי דברים אלו כי אם שנזכה להיות מוקרנים מדמותו האצילית של מו"ר זצ"ל ויהיו מעשיו נר לרגלינו ולכל אחינו בית ישראל. כי יש עוד חומרים רבים גנוזים ואצורים שיש לפדות, על מנת לזכות את הציבור באותן מרגליות ששמרו עליהם אבותינו נ"ע.

לתרום, אלא דווקא בנכונות האחרים לקלוט. והנה הכל משבחים את תרבותנו זו אבל אינם ששים לקבל ממנה. חוששני שמחשיבים אותנו כחרסים ארכיאולוגיים. במקרה נודמנתי להרצאתו של פרופ' יגאל ידין, שסיפר בהתלהבות על גילוי תפילין במקווה מים במעמקי האדמה. למרות ההתלהבות, התפילין נותרו זרים ורחוקים ממנו. ישנה הערכה אך אין מעשים בעקבותיה. כזאת גם אצל המלומדים הבקיאיים בתרבות יהודי תימן שאינם מבני עדתנו. כולם ידמו את תרבותנו לשמש המחממת ומאירה, אך כל זה טוב ויפה כשהיא רחוקה". וברוך ה' שזיכנו במכון מש"ה הממשיך להפיץ תורת רבנו משה, לא רק לעיוני ולפולולי, כי אם בהשקפה ובהלכה למעשה, על פי שיח שפתותינו מידי יום לאדון הכל: "להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

7 הקדמה לספר המדע, עמ' טו.

8 ויש להצטער על מעשים אלו. וכפתגם המזלזל הידוע בפי יהודי תימן: "לדודי (=לתולעת) ולא לליהודי". וראה הלכות דעות, פ"ז הלכה י ומה שכתב מו"ר בסוף ציון כג. ועוד יותר יש לנו להצטער על אלו שזכו לקבל מרגליות, אך טוענים לעצמם חזקה ומייחסים הטובה לעצמם, או מפרסמים דברים שלא בשם אומנם. וגם לאלה התייחס מו"ר. ראה למשל דבריו בציון ז, על הלכות זכיה ומתנה פ"ג הלכה ח. ואכמ"ל.

9 ראה מאמרו של הרב נתן בריזל "דברים וקווים לזכרו של הרב קאפח צוק"ל", בתוך: ספר הזכרון לרב יוסף בן דוד קאפח, (ז' עמר וח' סרי, עורכים), רמת-גן תשס"א, עמ' 47-49.

שלמי תודה

יבואו על הברכה כל הכותבים, התומכים והמסייעים מי בחומר ומי ברוח, להוצאתו לאור של הכרך התשיעי של "מסורה ליוסף".

ראשית אודה למו"ר הרה"ג **רצון ערוסי** יצ"ו, רבה של קריית-אוננו וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, נשיא "הליכות עם ישראל" ו"מכון מש"ה", אשר יום יום שוקד על דלתות התורה להורות לנו דבר ה' זו הלכה, ומעודד אותנו להמשיך להפיץ את תורת מש"ה בעם ישראל. יהי ה' עמו, יתמיד בריאותו ויחזקהו ויאמצהו, ולא יעדי מינן זיויה ויקריה.

תרומתו המיוחדת של חבר המערכת ידידי הד"ר **יחיאל קארה** יצ"ו, חוקר בכיר באקדמיה ללשון העברית, הייתה גדולה וחשובה לאין ערוך. אין לי ספק כי כל הכותבים שמאמריהם עברו תחת ידו מודים לו על שהשביח את לשונם, וסילק מהם את משוגות הלשון. יברכהו האל יתברך בכל מילי דמיטב, ויסייעהו להמשיך במלאכות הקדש שהוא עוסק בהן בכל עת.

יבורכו כל חבריי בהנהלת מכון מש"ה, הלא המה: **דניאל בשארי**, **יונתן סודמי** ו**ערן חבשוש**, המתנדבים לטובת הפצת תורת מש"ה. ברכה שלוחה למר **שלום אשואל** ולגב' **ורד בדיחי** שבזכותם פעילות המכון ממשיכה בתנועה מתמדת, ועצותיהם הטובות הן לנו כקילורין. כן אודה לידידי **הרב יחיאל עטרי**, **עתניאל מנצור**, **דורון יצחקי** ו**דן עמיאל** המסייעים בעדנו בכל עת. יהי רצון שנמשיך יחדיו למען המפעל החשוב של הפצת תורה ודעת.

בהזדמנות זו אבקש להודות לבני משפחת מו"ר הגר"י קאפח, לבנים **דויד ואריה קאפח** יצ"ו, ולגב' **נעמי ציחי**, לנכדים, ובעיקר לרב **עופר קאפח** ו**צופית צחי** המסייעים בידי להפיץ תורת מו"ר זצ"ל.

התברכנו בידידים רבים, תלמידי חכמים המסייעים ומעודדים ובראשם ידידי **אדם בן-נח**, הרב ד"ר **אדיר דחות הלוי**, הרב **אהרן קאפח**, אחי **אריאל פרחי**, הרב ד"ר **חננאל סרי**, **מאיר חמדי** ו**תמיר רצון**. יחד עמם גם **אלי נגר**, שקרא חלק מן המאמרים והעיר הערות מועילות בטוב טעם, והרב **איתמר כהן** שסייע בעדי במלאכת העימוד, יהי רצון שיזכו כולם להגדיל תורה ולהאדירה, איש איש בדרכו, לזכות את הרבים במפעליהם הברוכים.

ברכה מיוחדת לרעי ומכובדי הרב **צפניה ערוסי** יצ"ו, אשר מסייע בעדי בעצות טובות ובעמל ללא ליאות ליישר אורחותיי. יהי רצון שיהי ה' עמו להפיץ מעיינותיו חוצה.

לא אחשוך פי מלברך את ידידי ר' טוב צדוק יצ"ו על כל סיועו ועידודו בשנים האחרונות, ה' ברוך הוא ישלח לו רפואה שלמה, וירפאו מחוליו ויעמידו מחוליו לחיים טובים ולשלום.

תודתי לידיד נפשי אבי חמדי יצ"ו, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, שאלמלא עידודו, קובץ זה לא היה יוצא לאור. יתברך מפי אל הוא ורעייתו ובני ביתו, בבריאות איתנה ובכל מילי דמיטב.

יבואו על הברכה בני משפחתי. הוריי היקרים, אבי מורי משה ואמי אביגיל יצ"ו, חמי דן ורעייתו ויולט יצ"ו, על עזרתם הרבה וסיועם החשוב בכל עת. יאריך ה' ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, ישלח ברכתו ממרום ויחזקם בבריאות הגוף והנפש, ויזכו לרוות נחת מכל צאצאיהם, וכולם יהיו בכלל יראי ה'.

בטח בה לב בעלה, רעייתי עזרתי בחיים, יעל מנשים באהל תבורך, העומדת לימיני ומסייעת בתמידות ובמסירות אין קץ. יוצר הכול ייתן לה כוח לעשות חיל, ויברכה בבריאות איתנה למען נמשיך בבניין ביתנו על אדני התורה, ונזכה לראות את צאצאינו עוסקים בתורה ובמצוות, עובדי ה' ועוסקים בתורה לשמה.

יוסף ב"ר משה פרחי הלוי

נתניה, תמוז תשע"ו